

У.А.Акуліч, дацэнт

Н.В.Алянюк, дацэнт

УДАСКАНАЛЕННЕ КАНТРОЛЮ ЯК УМОВА ПАВЫШЭННЯ ЭФЕКТЫЎНАСЦІ САМАСТОЙНАЙ РАБОТЫ СТУДЭНТАЎ

Значнае месца ў засваенні дысцыплін бібліятэказнаўчага цыкла належыць самастойнай рабоце студэнтаў над вузлавымі пытаннямі вывучаемых тэм. Яна прадугледжвае непасрэднае знаёмства з публікацыямі вядучых айчынных і замежных бібліятэказнаўцаў, сацыёлагаў, эканамістаў, маркетологаў, спецыялістаў у галіне навукова-тэхнічнай інфармацыі, а таксама вывучэнне і аналіз вопыту пэўных бібліятэк. Акрамя таго, студэнты рыхтуюць рэфераты і аналітычныя агляды, распрацоўваюць праграмы і планы маркетынговых даследаванняў. Самастойная работа прадугледжвае таксама выкананне заданняў па распрацоўцы творчых праектаў — бізнес-планаў. Значны аб'ём і складанасць пытанняў і заданняў, якія прапануюцца студэнтам для самастойнага вывучэння і выканання, выклікаюць неабходнасць зладжанай арганізацыі гэтага працэсу, у тым ліку стварэння цэласнай сістэмы бягучага, рубажнага і выніковага кантролю.

На кафедры бібліятэказнаўства метадыка арганізацыі і кантролю самастойнай работы студэнтаў вызначаецца перш за ўсё спецыфікай зместу дысцыплін, якія выкладаюцца. Уся самастойная работа па бібліятэказнаўчых дысцыплінах накіравана на дасягненне галоўнай мэты — даць студэнтам комплекс спецыяльных грунтоўных ведаў і навыкаў, якія дазваляюць адаптавацца да зменлівай сацыяльна-культурнай сітуацыі, бачыць перспектывы развіцця бібліятэчнай справы, выпрацоўваць і рэалізоўваць гібкую стратэгічную канцэпцыю бібліятэкі, сфарміраваць у студэнтаў цэласнае, комплекснае

ўяўленне пра яе дзейнасць. Новы матэрыял базіруецца на засвоеным і ўзаемазвязаны з іншымі навукамі: педагогікай, псіхалогіяй, эканомікай, прафесійнымі дысцыплінамі. Гэты фактар улічваецца таксама і пры падрыхтоўцы заданняў для самастойнай работы.

Відавочна, што арганізацыя інтэнсіўнай навучальнай дзейнасці, у тым ліку і самастойнай, немагчыма без выкарыстання эфектыўных формаў кантролю з боку выкладчыка. У прыватнасці, вынікі засваення асобных тэм бібліятэказнаўчых курсаў падводзяцца на семінарах. Студэнты рыхтуюць аналітычныя агляды па праблемных пытаннях, супастаўляюць розныя думкі і разважанні па праблемах, якія абмяркоўваюцца на семінарах, адстойваюць свае погляды, уступаюць у палеміку з таварышамі. Выкладчык падчас дыскусіі можа вызначыць і ступень засваення матэрыялу, і веданне пытання, і здольнасць студэнта актыўна разважаць, знаходзіць рашэнне ў нестандартнай сітуацыі і, безумоўна, ацаніць вынікі работы, зробленай студэнтам падчас падрыхтоўкі да заняткаў.

Вызначэнне ступені падрыхтоўкі студэнтаў да ўспрымання новага матэрыялу, іх накіраванасці на комплекснае разуменне дзейнасці бібліятэк, уменняў ставіць стратэгічныя мэты і знаходзіць рашэнне адбываецца на лекцыях, калі выкладчык ставіць праблемныя пытанні (адказы студэнты звычайна рыхтуюць да наступных заняткаў). Рубежны кантроль засваення тэм адбываецца і падчас праверкі спецыяльна распрацаваных кантрольных заданняў.

Каб самастойная навучальная дзейнасць стала для студэнта пастаянным і актыўным працэсам, кантроль за яе ходам павінен ажыццяўляцца сістэматычна, а для гэтага толькі традыцыйных формаў кантролю недастаткова. Іх эпізадычны характар не прыводзіць да фарміравання ўстойлівых, асэнсаваных ведаў. У далейшым гэта адбываецца на агульнай якасці падрыхтоўкі

спецыяліста, ступені падрыхтаванасці яго да прафесійнай дзейнасці.

Аператыўна высветліць узровень успрымання вучэбнага матэрыялу, недахопы ў ведах студэнтаў, унесці карэктывы ў працэс засваення дысцыпліны дазваляюць спецыяльна распрацаваныя для гэтай мэты тэсты. Такі спосаб кантролю ўзроўню ведаў на сучасным этапе з'яўляецца, на наш погляд, даволі эфектыўным, таму ён шырока прымяняецца ў навучанні. Тэставыя кантрольныя заданні распрацоўваюцца зараз практычна для ўсіх відаў навучальных устаноў (ад пачатковай школы да універсітэтаў) і ва ўсіх галінах ведаў.

У сістэме адукацыі з розных тыпаў стандартызаваных тэстаў (на вызначэнне ўзроўню інтэлекту, наяўнасці асаблівых здольнасцей і інш.) найбольш часта выкарыстоўваюцца так званыя "тэсты дасягненняў", якія прымяняюцца для вымярэння эфектыўнасці працэсу навучання. У цэлым метады тэсціравання, які грунтуецца на выбары правільнага адказу ці адказаў з некалькіх прапанаваных, прымушае студэнта супастаўляць розныя пункты гледжання і варыянты, шукаць выйсце з праблемнай сітуацыі. Удзел у тэсціраванні патрабуе ад студэнта не толькі пэўнага ўзроўню ведання матэрыялу курса, але і самастойнага аналітычнага мыслення.

Тэсты даюць інфармацыю аб суадносінах ведаў і навыкаў, засвоеных студэнтамі, паказваюць, якія тыпы памылак і няправільнага разумення прадмета сустракаюцца найчасцей. Гэта дазваляе выкладчыку аператыўна ўносіць змяненні ў працэс навучання, кантраляваць яго ход, змест, аналізаваць вынікі і метады навучання.

У практыцы выкладання бібліятэказнаўчых дысцыплін ужываюцца разнастайныя тэсты, але найбольш часта выкарыстоўваюцца наступныя:

- з некалькімі правільнымі адказамі;
- з адным правільным адказам;

— калі ўсе варыянты адказаў правільныя і дапаўняюць адзін аднаго.

На асобных тэмах курса “Бібліятэчная справа: тэорыя” студэнтам прапануюцца да дзесяці варыянтаў адказаў на кожнае пытанне. Студэнт выбірае той адказ, які ён лічыць правільным. Працуюць студэнты над тэстамі самастойна, але ў прысутнасці выкладчыка, які пасля правярае работы і ацэньвае іх.

Веды ацэньваюцца на аснове тэорыі імавернасці з улікам карэляцыі паміж аб’ёмам ведаў кожнага студэнта і тым аб’ёмам ведаў, якіх патрабуе праграма. Ацэнка выстаўляецца з улікам каэфіцыента карэляцыі. Пры каэфіцыенце 0,30—0,50 ставіцца адзнака “нездавальняюча”, пры 0,51 — 0,70 — “здавальняюча”, 0,71 — 0,9 — “добра”, 1,0 — “выдатна”. Пры вызначэнні адзнакі звычайна ўлічваецца верхняе значэнне інтэрвалу карэляцыі. Практычна гэта азначае, што адзнака “здавальняюча” можа быць пастаўлена пры 70% правільных адказаў, адзнака “добра” — пры 90%, “выдатна” — пры 100% правільных адказаў. Методыка тэсціравання прымяняецца ў спалучэнні з іншымі метадамі кантролю навучальнай дзейнасці студэнтаў, пакуль па асобных тэмах.

Павышэнне эфектыўнасці, аператыўнасці і аб’ектыўнасці кантролю самастойнай работы студэнтаў звязана перш за ўсё з укараненнем сучасных камп’ютэрных тэхналогій у гэты працэс. Новыя інфармацыйна-камунікацыйныя магчымасці, якія ўжо шырока прымяняюцца ў вышэйшай школе, дазваляюць ажыццяўляць праграміраванае і дыстанцыйнае навучанне і якасны кантроль яго вынікаў. У аснову навучання ў гэтым выпадку пакладзена інтэрактыўная індывідуальная работа студэнтаў са спецыяльна распрацаванымі навучальнымі матэрыяламі, прычым студэнт можа самастойна вучыцца, выбіраючы свой тэмп і тэхналогію навучання. Навучанне можа ажыццяўляцца пры сумяшчэнні з асноўнай прафесійнай дзейнасцю, г.зн. без адрыву ад вытворчасці.

Праграмаванае навучанне дазваляе і выкладчыку больш гібка і эфектыўна кантраляваць навучанне. У цяперашні час на кафедры бібліятэчнага ўстава БДУ культуры вядзецца актыўная работа па стварэнні спецыяльнай праграмы кантролю ведаў, якая ўключае наступныя блокі:

- падрыхтоўка бягучага, рубажнага і выніковага кантролю;
- ацэнка ведаў;
- аналіз вынікаў;
- кіраванне базамі даных.

У прыватнасці, для ажыццяўлення кантролю за якасцю засваення матэрыялу па курсе “Бібліятэчна-інфармацыйны маркетынг” ствараецца інтэрфейс, які дазваляе задаваць і карэкціраваць пытанні па раздзелах. Экзаменатар выбірае тыпы пытанняў (з канструяваным адказам, выбарачным адказам і інш.), фарміруе адказ (г.зн. адзначае правільны адказ ці як павінен выглядаць правільны адказ). Напрыклад, задаецца пытанне: <<Прывядзіце класічнае азначэнне тэрміна “маркетынг”, дадзенае Ф.Котлерам>>. Прыводзяцца некалькі азначэнняў і іншых аўтараў і поле для ўводу правільнага адказу.

Падрыхтоўка пытанняў — справа вельмі працаёмкая, асабліва, калі пытанняў шмат (як гэта і павінна быць пры камп’ютэрным кантролі ведаў).

Наступны этап — фарміраванне алгарытму правядзення кантролю. Выкладчык уводзіць пытанні ў праграму, вызначае іх колькасць для ўсіх відаў кантролю і крытэрыі адбору: пытанні і іх паслядоўнасць могуць вызначацца індывідуальна для кожнага экзаменуемага ці быць агульнымі для ўсіх, выбарка пытанняў можа рабіцца выпадковым чынам для ўсіх (пры гэтым экзаменатар мае права патрабаваць, каб адказы былі на пытанні па кожнай з тэм, або ўказваць, колькі пытанняў павінна быць ўключана з кожнай тэмы). Выкладчык можа таксама задаць час працягласці экзамену, час яго пачатку і заканчэння; абмяжоўваць час адказу на кожнае пытанне; дазваляць ці не

дазваляць пераход да наступнага пытання, калі няма адказу на папярэдняе пытанне ці ён памылковы. Экзаменатар можа абмяжоўваць колькасць памылковых адказаў, інфармаваць (ці не) аб няправільным адказе, дазваляць (ці не) вяртацца да папярэдніх пытанняў і карэктываваць адказы, можа даваць магчымасць папярэдне знаёміцца з усімі пытаннямі і выбіраць паслядоўнасць адказаў; паказваць час, які застаецца да канца экзамену і/ці да канца адказу на пытанне, раскрываць “кошт” пытання і шкалу ацэнак.

На апошнім этапе падрыхтоўкі вызначаецца “вага” кожнага пытання (колькасць балаў за правільны адказ) і ствараецца алгарытм выстаўлення адзнакі. Для гэтага ўстанаўліваецца шкала: колькасць набраных балаў на “выдатна”, “добра” і г.д. Можна ўводзіць і іншыя адзнакі, напрыклад залік/незалік — шкала з дзвюма адзнакамі. Адзнака за экзамен можа выводзіцца як за набраную колькасць балаў за правільныя адказы, так і па іншых правілах. Напрыклад, выстаўляюцца адзнакі па тэмах, выніковая вызначаецца як сярэдняя ці мінімальная. Калі пытанні раўнацэнныя, цяжкасць экзамену ацэньваецца ў залежнасці ад колькасці пытанняў, а калі складанасць пытанняў розная, то цяжкасць экзамену ацэньваецца сумарнай вагой. Экзаменатар задае цяжкасць экзамену, указвае абмежаванні па колькасці пытанняў, а камп’ютэр фарміруе іх набор з сумарнай вагой, роўнай зададзенай. Гэтая задача вырашаецца метадамі матэматычнага праграмавання.

Для правядзення ацэнкі ведаў інтэрфейс складаецца з дзвюх частак: экзаменуемага і выкладчыка. Інтэрфейс студэнта прадугледжвае рэгістрацыю (пры гэтым яго рэквізіты ўжо павінны быць у базе даных). Від акна залежыць ад настройкі пры падрыхтоўцы экзамену (наяўнасць кнопак навігацыі, указальнікаў часу і інш.) Усе элементы павінны быць стандартнымі, колькасць іх мінімальная, г.зн. недаступных элементаў не павінна быць на

экране, не пажадана прысутнасць скролінгу. Інтэрфейс выкладчыка забяспечвае апэратыўны кантроль ходу экзамену.

Трэці этап — аналіз вынікаў. Гэта забяспечэнне статыстычнай апрацоўкі вынікаў кантролю (адзнак, часу на адказы) у розных аспектах: па відах кантролю, па пытанні, па асобных пытаннях і тэстах, а таксама пабудове гістаграм.

Чацвёрты этап, кіраванне базамі даных, прадугледжвае вядзенне персанальных звестак пра студэнтаў. Акрамя прозвішча, імя, сюды ўносяцца і адзнакі аб допуску да экзамену. Для запісу інфармацыі прадугледжаны спецыяльныя ўваходныя формы, якія ўяўляюць сабой індывідуальныя пратаколы па кожным экзамене і змяшчаюць зададзеныя пытанні, адказы з указаннем правільнасці, адзнаку за кожны адказ, час падрыхтоўкі, выніковую адзнаку.

Інтэрфейс камп'ютэрнай праграмы кантролю ведаў, які распрацоўваецца выкладчыкамі кафедры, праграмістамі, студэнтамі і магістрантамі, дае магчымасць ажыццяўляць бягучы, рубажны і выніковы кантроль ведаў студэнтаў на якасна новым узроўні. У перспектыве стварэнне аналагічных праграм па ўсіх асноўных прафесійных дысцыплінах дазволіць актывізаваць працэс навучання, павысіць апэратыўнасць і аб'ектыўнасць кантролю яго вынікаў.